

Dyslexieprotocol/ handleiding

IKC De Tichelaar (05ZT)

versie oktober 2020

Inhoud

Hoofdstuk 1: Ondersteuningsniveaus (1, 2, 3 en 4)	3
1.1 Ondersteuningsniveau 1 (ON1): Goed onderwijs in stamgroepverband.....	3
1.2 Ondersteuningsniveau 2 (ON2): Extra begeleiding in de klas	3
1.2.1 Preventief leesbeleid bij kleuters	4
1.2.2. Werkwijze en signaleren in groep 3	4
1.3 Ondersteuningsniveau 3 (ON3): Specifieke lees- en spellinginterventies	5
1.3.1.Aantonen van achterstand/ hardnekkigheid	6
1.4 Ondersteuningsniveau 4 (ON4): diagnostiek en behandeling bij zorginstituut.	7
Hoofdstuk 2: Extra ondersteuning bij lezen en spellen op school	8
2.1 Ondersteuning niveau 2 in de praktijk op IKC De Tichelaar	8
2.2. Nazorgtraject op IKC De Tichelaar (na afronden dyslexiebehandeling NO4).....	9
Hoofdstuk 3: Compenserende en dispenserende mogelijkheden	11
3.1 Compenseren door inzet van ICT	11
3.1.1 Compenserende ICT-hulpmiddelen bij leesproblemen.....	11
3.1.2 Compenserende ICT-hulpmiddelen bij spellingproblemen.....	12
3.1.3 Voorleessoftware	12
3.2 Mogelijkheden compenserende mogelijkheden op IKC De Tichelaar.....	12
Hoofdstuk 4: Dispenserende maatregelen.....	13
4.1 Dispenseren bij leesproblemen op IKC De Tichelaar.....	13
4.2 Dispenseren bij spellingproblemen op IKC De Tichelaar.....	13
Bijlage 1: Toetskalenders groep 1-2, 3 en 4 t/m 8	14
Toetskalender groep 1-2 IKC De Tichelaar	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Toetskalender groep 3 t/m 8 IKC De Tichelaar.....	14
Bijlage 2: Extra informatie vroegtijdig signaleren van (latere) leesproblemen groep 1 en 2.	15

Hoofdstuk 1: Ondersteuningsniveaus (1, 2, 3 en 4)

Hieronder beschrijven we de ondersteuningsniveaus op het gebied van lezen en spellen zoals deze vorm worden gegeven op IKC De Tichelaar.

Ondersteuningsniveau	Stap/ in de praktijk	basisondersteuning
Niveau 1 Goed lees- en spellingonderwijs in stamgroepverband.	1. Kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement 2. Juist gebruik van effectieve methodes (Alles -in-1) 3. Gebruik leerlingvolgsysteem	
Niveau 2 Extra begeleiding in de klas door de leerkracht.	4. Vaststellen van potentiële uitvallers en voldoende differentiatie in de klas.	
Niveau 3 Specifieke interventies uitgevoerd door ondersteuning en/of ondersteund door intern begeleider en zorgspecialist.	5. vaststellen leerlingen met ernstige lees-/spellingsproblemen en instructie individueel of in kleine groepje 6. Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid: vermoeden van dyslexie.	
Niveau 4 Diagnostiek en behandeling in het zorginstituut bijv. Opdidakt, Marant, RID.	7. Vaststellen van dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek) 8. Gespecialiseerde dyslexiebehandeling	

1.1 Ondersteuningsniveau 1 (ON1): Goed onderwijs in stamgroepverband

De basis van goed lees- en spellingonderwijs in stamgroepverband (stap 1 t/m 3). Het gaat hier om adequaat ingericht effectief lees- en spellingonderwijs op groepsniveau. Op ON1 staan het effectief gebruik van de methode (Alles-in-1), het bieden van voldoende tijd voor lees- en spellingonderwijs, het zo nodig herhalen van de klassikale instructie, de kwaliteit van de instructie, het klassenmanagement en het hanteren van een leerlingvolgsysteem.

1.2 Ondersteuningsniveau 2 (ON2): Extra begeleiding in de klas

Wanneer de leerling onvoldoende profiteert van het basisaanbod (ON1), wordt het lees- en spellingonderwijs voor deze leerling geïntensiveerd. ON2 is een intensivering van ON1: verlengde en verdiepende instructie, herhaling in kleinere stappen, specifiek van inhoud en met meer oefentijd en meer begeleidde inoefening. Op IKC De Tichelaar wordt hier bijvoorbeeld ook het digitale Taal in blokjes voor gebruikt. Het doel van ON2 is dan ook dat de leerling de aansluiting met de methode, en daarmee met de groep, kan behouden. De effectiviteit van de ondersteuning van de stamgroepleider en de bestede leertijd bepalen het succes van ON2. Het gaat erom de leerling zo te ondersteunen en begeleiden, zodat deze de volgende stap binnen het curriculum op tijd kan maken en de leerling – binnen de bandbreedte die de school daarvoor heeft vastgesteld (wij spreken vanuit OPO over de gestelde ambities) – de aansluiting met de groep behoudt (convergente differentiatie). Voor ON2 staat geen vooraf vastgestelde tijd/periode. Zodra het kind weer kan aansluiten bij de groep stopt de begeleiding.

1.2.1 Preventief leesbeleid bij kleuters

In de groepen 1 en 2 ziet ON1 en ON2 er, door ander lesaanbod, er anders uit dan in de overige groepen. Het vroegtijdig signaleren is ook hier belangrijk. Voor een stamgroepleider 1-2 is het belangrijk om de ontwikkeling van de vroege geletterdheid bij de leerlingen te volgen. Leerlingen met dyslexie kunnen namelijk in de kleuterleeftijd al bepaalde signalen vertonen die moeilijkheden met lezen voorspellen. Belangrijke voorspellers van lees- en spellingproblemen zijn genetische factoren, spraak-taalontwikkeling, fonologisch en fonemisch bewustzijn, bewustzijn van de betekenis van geschreven taal, woordenschat, mondelinge taalvaardigheid en letterkennis. Inhoudelijke beschrijving per onderdeel is te vinden in bijlage 2.

Vroege problemen op het gebied van taal, woordenschat en fonemisch bewustzijn kunnen ernstige gevolgen hebben. Tijdig signaleren en preventief ingrijpen is van groot belang. Het corrigeren van leesproblemen bij jonge kinderen is eenvoudiger dan bij oudere kinderen en het zelfbeeld van het kind is nog niet ernstig aangetast.

In de kleuterstamgroep is er gedurende de dag veel aandacht voor taal: kringgesprekken, voorlezen van prentenboeken, gesprekjes met de kinderen, rijmen en versjes enzovoorts. Toch is het belangrijk om goed te kijken hoeveel aandacht er structureel voor verschillende talige activiteiten staat ingepland en welke doelen met deze activiteiten worden nagestreefd. Als er, preventief, de nodige tijd en kwaliteit in het leesonderwijs gestoken wordt, kan dat het risico verkleinen dat leerlingen op latere leeftijd leesproblemen ontwikkelen.

Wat werkt:

- Het risicokind krijgt meer tijd (kleine groep)
- Het risicokind krijgt kwalitatief hoogstaande instructie /meer interactie (kleine groep)
- Het risicokind krijgt meer herhaling en oefening

Het is dus noodzakelijk dat in kleuterstamgroepen een rijke taalomgeving gecreëerd wordt, waarin kleuters worden uitgedaagd tot geletterde activiteiten en tot actief denken binnen brede thema's waar veel prentenboeken aan kunnen worden gekoppeld. Door prentenboeken herhaald voor te lezen, erover in gesprek te gaan, ze uit te spelen en creatieve (beeldende en muzikale) activiteiten uit te voeren, verwerven kleuters in een context betekenissen en betekenisnuances. Zo komen ze tot werkelijk duurzaam leren. Het leren van letters en klanken vindt in diezelfde context plaats. Een belangrijke plek is ingeruimd voor creatief schrijven. Met de stamgroepleider als voorbeeld en ondersteuner 'schrijven' kleuters brieven en verhalen. Taalzwakke kleuters worden ondersteund doordat in de kleine kring/ activiteit extra tijd wordt ingeruimd voor pre- teaching en herhaling.

Gedurende het jaar houden de stamgroepleiders van groep 1-2 signaleringslijsten met observatie-items bij vanuit het observatiesysteem KIJK!.

1.2.2. Werkwijze en signaleren in groep 3

In groep 3 kenmerken leerlingen met leesproblemen zich door aanzienlijke moeite met het omzetten van een letterreeks naar de bijhorende klanken. De woorden worden vaak onnauwkeurig of te langzaam gelezen. De oorzaken van de leesproblemen liggen meestal in het niet kunnen automatiseren van de letter-klank koppeling (weinig letterkennis) en in een zwak fonemisch bewustzijn. De leerlingen met leesproblemen lezen vaak spellend of radend. Echter, zien we vaak een combinatie van beide strategieën.

Bij een spellende leesstrategie wordt het woord niet als geheel gelezen maar letter voor letter verklankt. Natuurlijk beginnen de meeste leerlingen met spellend lezen in groep 3, maar maakt spellend lezen na de eerste periode plaats voor vlot en vloeiend lezen. Bij leerlingen die moeite hebben met lezen, vindt deze verschuiving niet plaats.

Bij leerlingen die radend lezen, gokt de leerling vaak aan de hand van het woordbeeld wat er zou kunnen staan. Ook raadt de leerling aan de hand van de context, illustraties of de voorkennis. Het hanteren van een radende leesstrategie resulteert vaak in het maken van veel fouten. De leerling leest vooral onnauwkeurig en te snel.

Bij leerlingen met leesproblemen kunnen ook problemen met spelling ontstaan. De klank-letterkoppeling wordt onvoldoende geautomatiseerd, waardoor letters verkeerd geschreven worden. Er kunnen omkeringen voorkomen in het schrift en problemen met de volgorde van bepaalde klanken. Door de zwakke fonologische vaardigheden kunnen tijdens het schrijven ook letters weggelaten worden. Hierdoor treden er tijdens het spellen van woorden fouten op. Daarnaast wordt zichtbaar dat leerlingen met spellingmoeilijkheden vaak proberen de woorden in zijn geheel op te slaan, wat een grote belasting vormt voor het geheugen.

Concluderend is het dus belangrijk om op de volgende signalen te letten:

- Woordherkenning komt niet op gang (radend en spellend lezen)
- Auditieve analyse verloopt moeizaam
- Auditieve synthese verloopt moeizaam
- Het aangeven van de klankpositie in een woord is lastig
- Manipuleren met klanken, bijvoorbeeld een klank weglaten en dan het overgebleven woord zeggen lukt moeizaam
- Letters benoemen verloopt traag
- Teksten worden traag gelezen
- Klanktekenkoppeling wordt onvoldoende beheerst
- Klanken worden fout gespeld
- Woorden worden foutief geschreven
- Kennis van spellingregels/spellingpatronen wordt onvoldoende toegepast.

1.3 Ondersteuningsniveau 3 (ON3): Specifieke lees- en spellinginterventies

Wanneer ON1 en ON2 er niet toe leiden dat de leerling het tempo van de groep kan bijhouden, maar zijn lees- en/of spellingontwikkeling stagneert, worden meer specifieke interventies geboden.

Tegelijkertijd gaat de stamgroepleider met de ouders in overleg over mogelijke medische redenen van de leesproblemen, het advies is dan ook om dit te laten onderzoeken. Het komt namelijk voor dat kinderen belast zijn met **fixatie disparatie**, dat is een afwijking die kan worden gediagnosticeerd door een functioneel optometrist (Bijv Kock in Nijmegen: <https://www.kockbrilshop.nl/>). Als je ergens naar kijkt moeten beide ogen naar hetzelfde punt kijken. Wanneer dit niet goed gebeurt, fixeert je (kijken) dispaar (niet goed) en vormen je ogen en daarmee je hersenen niet één beeld. Als dit zou worden vastgesteld zou de leerling geholpen kunnen worden middels een oogtraining i.p.v. een ander leesaanbod.

Wat betreft de eerder genoemde interventies houdt dat in dit geval in dat de gekozen interventies past bij de leerling en diens onderwijsbehoeften en is afgestemd op hiaten in de lees- en/of spellingontwikkeling. Om dit helder te krijgen kan een nadere lees- of spellinganalyse nodig zijn. De

keuze voor de aanpak is individueel afgestemd op grond van hiaten. Met andere woorden, de interventie is bewust gericht op juist die elementen in het lees- en spellingproces waar de leerling laat zien moeite mee te hebben. Er wordt meestal gekozen voor groepsgewijze (max. 4/5 kinderen) aanpak. Echter wordt er soms ook voor gekozen om tijdelijk een individuele aanpak in te zetten. Het is een zoektocht wat passend is en voor het gewenste effect gaat zorgen.

NB: wanneer het kind in ON3 zit betekent het niet dat ON1 en/of ON2 niet meer worden uitgevoerd. Ook binnen de eigen groep krijgt het kind de ondersteuning die hij/zij nodig heeft.

Als ON3 onvoldoende effect blijkt te hebben. De lees- en/of spellingontwikkeling achterblijft ondanks goed uitgevoerde en voldoende intensieve interventies op ON2 en ON3 worden de lees-/ spellingproblemen hardnekkig genoemd: de lees- en/of spellingontwikkeling stagneert en de leerling profiteert niet of nauwelijks van de geboden interventies. We gaan dan een stap verder en onderbouw de hardnekkigheid door de geboden ondersteuning op niveau 1,2 en 3 op navolgbare wijze te documenteren, er wordt een dossier aangelegd.

1.3.1.Aantonen van achterstand/ hardnekkigheid

Om het criterium van achterstand aan te tonen, worden genormeerde en gevalideerde toetsinstrumenten op de hoofdmeetmomenten afgenomen. Op IKC De Tichelaar gebruiken we de meetmomenten jan./febr. (de midden meting) en juni (eindmeting) als hoofdmeetmomenten. De Cito DMT (de drieminutentoets, beoordeelt het woordniveau) en de Cito Spelling worden dan afgenomen. Er worden nog meer toetsen afgenomen, maar deze beoordelen niet of er eventueel sprake is van dyslexie. Tijdens de herfstsignalering rond okt./nov. en de lentesignalering in april doen we een tussenmeting om te bekijken of de ingezette interventies effect hebben. Vanuit daar worden de interventies waar nodig bijgesteld. Zie bijlage 1. Op IKC De Tichelaar hebben we een kalender (met signaleringslijsten) voor de groepen 1-2 en groep 3 – 8.

De achterstand is dusdanig dat een leerling voor vergoede zorg kan worden aangemeld als de scores op 3 hoofdmeetmomenten waren:

- Lezen DMT: 3x een V- (=E) min score (zwakste 10%)

Of

- Lezen DMT : 3x een V (D of E) score en Spelling: 3x een V- score (zwakste 10%).

Om voor een vergoed traject in aanmerking te komen moet school een leerling dossier hebben opgebouwd waarin begeleiding op zorgniveau 3 kan worden aangetoond. De leerling moet tussen de 7 en de 12 jaar (voor 13de verjaardag) zijn en hij/zij zit in het basisonderwijs.

Echter zijn er specifieke doelgroepen bijvoorbeeld kinderen met doublure, hoogbegaafde kinderen of kinderen waarbij co-morbide problematiek waar andere richtlijnen voor gelden. Goed om te weten: Dyslexie komt in sommige families vaker voor. Dit duidt op een mogelijke genetische oorzaak. De leesvaardigheid heeft namelijk een hoge erfelijkheidscoëfficiënt: 40- 80% van de variantie in leesvaardigheid kan naar schatting worden verklaard door genetische factoren.

Actie	Toelichting	Vervolgonderwijs en begeleiding
Hoofdmeting 1	Afname van gestandaardiseerde toetsen op de hiervoor geschikte momenten	Effectief leesonderwijs op zorgniveau 1 Leerlingen die tot de zwakste 20-25 % behoren krijgen extra begeleiding op minimaal zorgniveau 2

Hoofdmeting 2	Afname van gestandaardiseerde toetsen op de hiervoor geschikte momenten	Effectief leesonderwijs op zorgniveau 1 Leerlingen die tot de zwakste 20-25 % behoren krijgen extrabegeleiding op minimaal zorgniveau 2. Leerlingen die tot de zwakste 10 % horen krijgen begeleiding op zorgniveau 1 (en 2), en ten minste 3. Periode moet 2 x 12 weken zijn 3 x 20 minuten per week
Hoofdmeting 3	Afname van gestandaardiseerde toetsen op de hiervoor geschikte momenten	Effectief leesonderwijs op zorgniveau 1 Leerlingen die tot de zwakste 20-25 % behoren krijgen extrabegeleiding op minimaal zorgniveau 2. Leerlingen die tot de zwakste 10 % horen krijgen begeleiding op zorgniveau 1 (en 2), en ten minste 3. Periode moet minstens 2 x 12 weken zijn 3 x 20 minuten per week

In de praktijk kan je deze interventieperiodes vaak niet in een half schooljaar redden en zou je dus langer dan een half jaar deze interventie op zorgniveau 3 moeten uitvoeren voor een vergoede aanvraag of de toets uitstellen tot je aan deze periode komt, echter mag er geen lange vakantie van meer dan 2 weken tussen zitten.

1.4 Ondersteuningsniveau 4 (ON4): diagnostiek en behandeling bij zorginstituut.

Op het moment dat het dossier compleet is, nemen ouders contact op met de gemeente (loket Jeugd) of het Wijkteam (regio Arnhem): zij geven een verwijzing af. Vervolgens zijn ouders vrij om de leerling aan te melden bij een zorginstituut. De meeste kinderen van IKC De Tichelaar worden aangemeld bij Opdidakt, Marant of het RID. Na de aanmelding wordt het dossier opgevraagd en beoordeeld. Bij een positieve beoordeling zal het traject en de diagnostiek worden gestart.

De dyslexiebehandelaar houdt contact met ouders en school gedurende de tijd van begeleiding om een zo goed mogelijke afstemming te organiseren. Ouders krijgen altijd tussentijds de toetsen en metingen door middels een tussenevaluatie. Het is wenselijk om tijdens het eindgesprek ook school te laten aansluiten om de overdracht van waar de leerling gebleven is zo goed mogelijk te laten verlopen en tijdens dit gesprek kan school aangeven welke hulpmiddelen er op school aanwezig zijn.

Hoofdstuk 2: Extra ondersteuning bij lezen en spellen op school

Een aantal algemene kenmerken van een effectieve aanpak bij lees- en spellingproblemen worden onderscheiden. Deze kenmerken gelden voor begeleiding op zowel ondersteuningsniveau 2 als 3. Hieronder volgt een overzicht van effectieve kenmerken. Dit helpt enerzijds om beredeneerde keuzes te maken om gerichte ondersteuning te kunnen bieden en anderzijds om kritisch te kijken naar de uitgevoerde ondersteuning. Het zijn voorbeelden, niet alle aspecten hoeven in elke aanpak terug te komen om een effectieve aanpak te kunnen zijn. De aspecten vormen met elkaar een cyclische aanpak, waarbij elke leerstofeenheid eerst wordt doorlopen, voordat de leerling 'ruimte' heeft om zich op nieuwe lesstof te kunnen richten.

- **Taakgericht:** er wordt gewerkt met letters, klanken, woorden en teksten.
- **Systematisch:** planning van activiteiten wordt afgestemd op de leerdoelen op korte en lange termijn, waarbij wordt uitgegaan van een beredeneerde opbouw in moeilijkheidsgraad.
- **Expliciet:** De leerstof wordt in kleine stapjes aangeboden waarbij de leerkracht/ leesspecialist het lees- en schrijfgedrag precies voordoet en moeilijkheden stapsgewijs bespreekt. De leerkracht/ leesspecialist doet het voor, de leerkracht/ leesspecialist en de leerling doen het samen en daarna doet de leerling het alleen (voor-koor-door).
- **Herhaling:** Leren gaat van verwerven, bereiken van accuratesse, versnellen door automatiseren naar flexibel toepassen en generaliseren. Herhaling is voor alle leerlingen nodig, maar leerlingen met lees- en/of spellingproblemen moet nog vaker in aanraking komen met letters en woorden om tot automatisering te komen.
- **Fonologisch georiënteerd:** Er wordt steeds gewerkt met aandacht voor de kwaliteit, met name de gedetailleerdheid, van de fonologische representaties van woorden.
- **Oefenen op (letter/klank), woord-, zins- en tekstniveau:** na elke introductie van een nieuwe moeilijkheid wordt er op verschillende niveaus geoefend. Eerst 'goed', dan snel (tempoverhoging, blijven aandacht voor accuratesse): eerst aandacht voor 'goed', daarna voor vlot en daarna voor geautomatiseerd (zo goed als aandachtvrij).
- **Aandacht voor woordstructuur:** instructie moet niet alleen gericht zijn op het hele woord, maar ook op woordstructuur en de eenheden binnen een woord (medeklinkerclusters, morfemen zoals -lijk en -heid).
- **Aandacht voor lees- en spellingmotivatie:** door de leerling effectief te ondersteunen en de juiste methodieken, streven we naar de juiste motivatie voor de leerlingen.
- **Aandacht voor generalisatie:** werken aan flexibele toepassingen in nieuwe situaties.

2.1 Ondersteuning niveau 2 in de praktijk op IKC De Tichelaar

ON2 richt zich op de zwakste 25% van de kinderen. Het doel van ON2 is primair dat de leerling de aansluiting met de methode, en daarmee de groep, behoudt. Het gaat erom de leerling te ondersteunen en begeleiden zodat de leerling de volgende stap van het curriculum mee kan maken en de lees- en spellingontwikkeling voortgaat. Verlengde instructie is het bieden van meer herhaling in kleinere stappen, specifiek van inhoud en met meer oefentijd en meer begeleid inoefening. ON2 is daarmee een intensivering, de zogenaamde verlengde instructie en begeleid inoefening, die wordt ingezet wanneer de leerling onvoldoende ontwikkeling doormaakt en daardoor de aansluiting met de eigen groep dreigt te verliezen. Tijd is hierbij een zeer bepalende factor. De tijd die de leerling extra krijgt doet er zeker toe.

Wat wij doen:

- Verlengde instructie: een intensivering van de instructie door de stamgroepleider (herhaling in kleinere stappen, extra feedback en gelegenheid tot extra verwerking)
- Uitbreiding van de leertijd

- Het verlengde van de door de stamgroepleider geboden begeleidde inoefening (bijvoorbeeld onder begeleiding na de klassikale instructie het werkboek maken).

2.2. Nazorgtraject op IKC De Tichelaar (na afronden dyslexiebehandeling NO4)

Na een EED- behandeling is het belangrijk dat leerlingen blijven oefenen met technisch lezen en spelling. Van school wordt verwacht dat de leerlingen die niet mee kunnen komen in de klas, na de EED- behandeling, worden teruggeplaatst in zorgniveau 3. Op IKC De Tichelaar is ervoor gekozen dit vorm te geven in een nazorgtraject waarbij wordt aangesloten bij de eerder aangeboden zorg op school (zorgniveau 2 en 3 aan de hand van Taal in Blokjes schoolversie) en waarbij de ondersteuner, zoveel mogelijk en waar nodig, rekening houdt met de genoten dyslexiebehandeling door een externe partij (RID, F&L-methode, Opdidakt-methode, ONL-methode etc.). Doordat in eerdere zorgniveaus gewerkt is met de kleuren van Taal in Blokjes, zijn (nagenoeg) alle leerlingen in het nazorgtraject hiermee bekend en kan een beroep worden gedaan op deze voorkennis.

Dyslexie gaat dikwijls gepaard met een verminderd zelfvertrouwen, faalangst en niet helpende denkpatronen zoals bijvoorbeeld een 'fixed mindset'. Dit geldt ook voor de leerlingen die vallen binnen de doelgroep van dit nazorgtraject. De kinderen lopen na ongeveer anderhalf jaar EED-behandeling nog steeds aan tegen het feit dat ze zwak tot zeer zwak presteren op het gebied van lezen en spelling, met als gevolg dat zij niet voldoende mee kunnen komen in de klas. Daarnaast blijken zij bij navraag geregeld het gevoel te hebben dat er, zo na de behandeling, ook niet veel meer aan hun lees- en spellingniveau te doen is. Naast het voortzetten van het oefenen van technisch en begrijpend lezen (en spelling) wordt er dus ook aandacht besteed aan de sociaal emotionele gevolgen van de dyslexie, met name de zogenaamde (groei)mindset. Hiervoor kunnen we de kinderen het aanbod laten volgen over de executieve functies.

Doelgroep:

Kinderen met ernstige, enkelvoudige dyslexie die een EED-behandeling hebben afgerond en waarvan de verwachting is dat zij bij uitstroom naar het voortgezet onderwijs AVI E6 beheersingsniveau niet zullen behalen en/of leerlingen die door het huidige leesniveau niet mee kunnen komen met de klas.

Doel:

- Het vasthouden en/of verbeteren van het leesplezier.
- Het vasthouden en/of verbeteren van de betrokkenheid van de leerlingen in hun eigen leerproces.
- Begeleid en zelfstandig blijven oefenen van het technisch en begrijpend lezen van teksten, het technisch lezen van losse woorden en het eigen maken en toepassen van de, reeds aangeboden, spellingsregels.
- Het aanleren van helpende gedachten, zoals een groeimindset zodat eventueel aanwezige faalangst en/of andersoortige gevolgen van een vaste mindset worden verminderd. Het beoogd gevolg van het werken aan mindset is een verbetering van het welzijn van de leerling en indirect het verbeteren van het lees- en spellingniveau.

Inhoud:

Het begeleid inoefenen van lezen en spelling bestaat uit de meerdere onderdelen, niet elk onderdeel zal elke week terugkomen omdat er gezien de tijd van begeleiding prioriteiten gesteld moeten worden. Daarnaast is eigen inbreng van de leerlingen belangrijk, zoals bijvoorbeeld vragen met betrekking tot een bepaalde spellingsregel, en kan om die reden worden afgeweken van de beoogde inhoud van een begeleiding. De volgende onderdelen zullen aan bod komen:

- Het bespreken en lezen van teksten aan de hand van de RALFI-methode (ralfilezen.nl)

- Het flitsen van losse woorden in allerlei moeilijkheidscategorieën, met en zonder tijdsdruk.
- Wat betreft spelling zal op verschillende manieren worden gewerkt aan het automatiseren en toepassen van spellingsregels, hierbij spelen de kleuren van Taal in Blokjes een belangrijke rol. Te denken valt aan het 'blokken' van woorden (bijvoorbeeld uit de tekst) en het schrijven van woorden aan de hand van een stappenschema (1. luisteren, 2. nazeggen, 3. verdeel het woord in klankgroepen, 4. welke klank zit er aan het eind van elke klankgroep?, 5. Welke categorieën heb ik nodig?, 6. schrijf het woord op, 7. kijk het woord na).
- Er zal tijdens de begeleidingen gewerkt worden met het 'Werkboek Mindset' van het Talentenlab, de methode is gebaseerd op de mindset-theorie van Caroline Dweck. Het werkboek bestaat uit een aantal lessen. Tweejaarlijks wordt een serie gestart namelijk in september en in februari.

Frequentie en setting van de begeleidingen:

Twee keer in de week 30 minuten met een heterogeen groepje buiten de stamgroep. In eerste instantie zal in de eerste begeleiding van de week de nadruk liggen op het sociaal emotionele aspect en in de tweede begeleiding van de week zal de nadruk met name liggen op lezen, spelling etc.

Hoofdstuk 3: Compenserende en dispenserende mogelijkheden

3.1 Compenseren door inzet van ICT

In de praktijk blijkt dat er altijd leerlingen zijn die ondanks intensivering van het lees- en/of spellingonderwijs niet of nauwelijks vooruitgaan. Bij deze leerlingen is (mogelijk) sprake van dyslexie en bij een aantal van hen is wellicht de diagnose dyslexie al gesteld. Deze leerlingen kunnen gebaat zijn bij compenserende maatregelen, naast de extra (remediërende) ondersteuning van de leerkracht. Deze hulpmiddelen en maatregelen moeten ervoor zorgen dat de leerlingen bij de overige vakken zo min mogelijk hinder ondervinden van hun lees-/spellingproblemen. Gebruik van compenserende hulpmiddelen bevordert ook de zelfredzaamheid, versterkt het competentiegevoel en motiveert hen om te blijven lezen en schrijven. Leerlingen worden er niet lui van, zoals sommigen denken; het helpt hen bij het leerproces en gelijktijdig bij het verder oefenen van hun leesvaardigheid. In een aantal gevallen zal de leerkracht de taakeisen aanpassen; dan wordt gesproken van dispenserende maatregelen, die in hoofdstuk 4 aan bod komen.

Optimaliseren/remediëren	Compenserende maatregelen	Dispenserende maatregelen (zie hoofdstuk 4)
Door middel van intensivering van de lees-/spellingbegeleiding wordt gestreefd naar het maximaal haalbare lees-/spellingniveau.	Maatregelen die de gevolgen van de (technische) lees-/spellingproblemen minimaliseren bij teksten lezen of schrijven. De lees-/spellingtaak wordt wel door de leerling uitgevoerd, maar de taak wordt verlicht.	De leerling krijgt ontheffing van bepaalde opdrachten en hoeft (een deel van) de taak niet uit te voeren.

In de praktijk zullen op zijn vroegst vanaf begin groep 5 ICT-hulpmiddelen worden ingezet om het lees- en/of spellingproces te bevorderen; er wordt eerst zoveel mogelijk en zo lang mogelijk intensieve en systematische begeleiding geboden om de lees- en spellingvaardigheid te optimaliseren. Welke compenserende maatregelen bij leerlingen met dyslexie noodzakelijk zijn, hangt af van de problemen die de leerling heeft en zal vrijwel altijd in overleg met een ouders, en vanuit de adviezen van een orthopedagoog, psycholoog of een dyslexiespecialist worden ingezet. Wanneer een keuze is gemaakt voor bepaalde ICT-hulpmiddelen, is het van belang dat de leerlingbegeleiding krijgt bij het gebruik van deze middelen in de groep. Het is bovendien nodig om de ouders te instrueren, zodat de leerling de hulpmiddelen ook thuis kan gebruiken bij het maken van zijn huiswerk. Afspraken over het gebruik van hulpmiddelen worden schriftelijk vastgelegd. Sommige hulpmiddelen worden, afhankelijk van de zorgverzekeraar waarbij de leerling is aangesloten, vergoed. Het is aan te bevelen ouders erop te attenderen dat ze de mogelijkheden na kunnen gaan bij hun zorgverzekeraar. In deze paragraaf beschrijven we de mogelijkheden die ICT-hulpmiddelen kunnen bieden om de lees-/spellingproblemen van leerlingen met dyslexie te minimaliseren.

3.1.1 Compenserende ICT-hulpmiddelen bij leesproblemen

Om de zwakke leesvaardigheid van leerlingen met dyslexie te compenseren kan gebruikgemaakt worden van tekst-naar-spraak-software (ofwel voorleessoftware). Uit onderzoek blijkt dat deze software vooral bij zeer trage lezers de leesnelheid positief kan beïnvloeden (Braams, 2003). Andere positieve effecten zijn dat het lezen langer wordt volgehouden en dat het tekstbegrip en de directe woordherkenning eveneens kunnen verbeteren.

Inzet van ICT bij het lezen leidt echter niet altijd tot beter leesbegrip (Schmitt, Hale, McCallum, & Mauck, 2011; Verhoog, 2009). Leesstrategieën, woordenschat en algemene taalvaardigheid bepalen

mede of inzet van ICT bij technische leesproblemen wel of niet leidt tot het beter begrijpen van een tekst.

Op ons IKC zetten we telefoons/ tablets in met de app: Google lens waarbij kinderen stukken kunnen scannen en laten voorlezen waarbij de volgende punten belangrijk zijn;

1. Het moet mogelijk zijn om stukjes tekst over te slaan of te herlezen. De lezer is er niet altijd op uit om de gehele tekst te lezen en soms is het nodig voor het begrip om een stukje te herlezen.
2. De snelheid van het voorlezen moet kunnen worden aangepast.

Yoleo is een voorleesprogramma van leesboeken, kan helpend om het leesplezier van de kinderen te vergroten.

3.1.2 Compenserende ICT-hulpmiddelen bij spellingproblemen

De stamgroepleider of leesspecialist (IB-er) kan door het gebruik van de computer de zwakke spellingvaardigheid van leerlingen compenseren en zo de belemmering verkleinen. De leerling kan gebruikmaken van tekstverwerkingsprogramma's met spellingcontrole of van voorleessoftware.

Tekstverwerkingsprogramma's met spellingcontrole

Als leerlingen veel spellingfouten maken, heeft het gebruik van programma's met spellingcontrole als groot voordeel dat schrijfproducten er verzorgd uitzien en verbeteringen geen knoeiboel opleveren. Inzet van ICT bij schrijfopdrachten heeft daarnaast positieve effecten op de lengte, organisatie en kwaliteit van de tekst (Morphy & Graham, 2012). Leerlingen met ernstige spellingproblemen kunnen zich eerst rustig concentreren op de inhoud van hun verhaal en daarna de spellingfouten opsporen en verbeteren. Hiervoor kunnen zij dan de spellingcontrole gebruiken. Uit onderzoek (Bosman, van Huygevoort, & Noten, 2009) is gebleken dat leerlingen met gebruik van een spellingchecker betere spellingprestaties laten zien dan zonder spellingcontrole. Er kleven echter wat nadelen aan de spellingcontrolefunctie. Zo worden alle woorden onderstreept die niet in de ingebouwde woordenlijst voorkomen. Dat kunnen fout gespelde woorden zijn, maar ook goed gespelde woorden die niet in de lijst voorkomen. Bovendien worden sommige fouten (werkwoordsvormen en homofonen, zoals pijl-peil en nou-nauw) niet als dusdanig herkend, aangezien de context waarin het woord wordt gebruikt in de beoordeling niet wordt meegenomen. Hoewel dit soms tot verwarring kan leiden, is de ervaring dat de spellingcontrole voor veel dyslectici een handig hulpmiddel is.

3.1.3 Voorleessoftware

Niet alleen bij lezen, ook bij schrijven kan tekst-naar-spraak-software uitkomst bieden voor de zwakke lezer/speller. De leerling kan een woord waarbij hij twijfelt over de spelling (bijvoorbeeld 'fauteuil' als hij moeite heeft met de spelling van leenwoorden of 'stappenteller' als hij moeite heeft met open en gesloten lettergrepen), laten uitspreken door de tablet. Op die manier komt hij er snel achter of de schrijfwijze correct is.

3.2 Mogelijkheden compenserende mogelijkheden op IKC De Tichelaar

Compenserende maatregelen zijn middelen of extra ondersteuning die leerlingen helpen bij het lezen en of spellingproces.

- extra tijd voor het lezen (en maken) van toetsen
- leesvenster/ leesstrook aanbieden
- gebruik van spellingkaart (opzoekboekje)
- vergroting van (Cito) toetsen of Cito LOVS van rekenen waarbij de vragen worden voorgelezen
- stellen op een Chromebook uitwerken (i.v.m. spellingscontrole)
- gebruik van dyslexiesoftware (telefoon/ tablet met Google lens).

In overleg met de ouders en de leerling wordt besproken welke hulpmiddelen worden ingezet.

Hoofdstuk 4: Dispenserende maatregelen

Compenserende en dispenserende maatregelen worden vaak in één adem genoemd, hoewel er een zeker onderscheid te maken is. Waar bij compenseren de lees- en/of spellingtaak wel wordt uitgevoerd en zo de lees-/spellingvaardigheid nog bevorderd wordt, is er bij dispensereren sprake van ontheffing: de leerling hoeft de opdracht (deels) niet uit te voeren. Toch is het onderscheid niet altijd zo scherp te maken: compenserende hulpmiddelen zoals voorleessoftware worden dispenserend gebruikt als de leerling niet zelf meeleeft, maar alleen naar de tekst luistert.

Dispensatie voor lezen of spellen wordt gegeven als de leerling niet in staat is om (eventueel met gebruik van hulpmiddelen) de gevraagde lees- of schrijfoopdracht uit te voeren op de gewenste wijze. Ook wanneer het lezen of spellen niet het hoofddoel van de activiteit is, maar slechts een middel om tot kennisverwerving te komen, kan de leerkracht ervoor kiezen om dispenserende maatregelen te nemen. Dispenserende maatregelen kunnen zowel technische maatregelen zijn (bijvoorbeeld inzet van spraak-naar-tekst-software) als niet-technische maatregelen (bijvoorbeeld mondeling overhoren in plaats van schriftelijk). Hieronder geven we een aantal voorbeelden van dispenserende maatregelen bij lees- en spellingproblemen.

4.1 Dispensereren bij leesproblemen op IKC De Tichelaar

De stamgroepleider kan bij leerlingen met dyslexie op de volgende manieren zorgen voor dispensatie.

- De leerling krijgt de opdrachten voorgelezen door de leerkracht of via het Chromebook te horen en hoeft de tekst niet zelf te lezen.
- De leerling hoeft slechts een beperkt aantal pagina's te lezen of teksten van een lager technisch leesniveau.

4.2 Dispensereren bij spellingproblemen op IKC De Tichelaar

De leerkracht kan bij leerlingen met dyslexie op de volgende manieren zorgen voor dispensatie.

- Schrijftaken voor taal of de zaakvakken worden vereenvoudigd: er hoeven minder pagina's geschreven te worden en/of de tekst wordt niet op schrijffouten beoordeeld.
- Het aantal oefeningen wordt beperkt.
- De leerling wordt bij bepaalde vak onderdelen (bijvoorbeeld topografie) mondeling overhoord in plaats van schriftelijk.
- Dictees waarbij van tevoren al vaststaat dat de leerling veel fouten gaat maken, maakt de leerling niet. Eventueel krijgt hij daarvoor in de plaats een dictee dat is afgestemd op zijn niveau, bijv. minder woorden.
- De leerling hoeft niet zelf een tekst te schrijven, maar maakt gebruik van Chromebook en eventueel daarvoor bestemde software.

Bijlage 1: Toetskalender groep 1-2

Maand	Actie	Bijzonderheden
Augustus	Zorgrooster is aangepast n.a.v. de schoolbespreking in juni Vanuit intake de risicokinderen noteren	
Oktober	Observaties bijhouden voor KIIJK-registratie	
Januari	KIIJK! Observatie instrument + - lettertoets - synthesesoets - analysetoets	<ul style="list-style-type: none"> • Analyse • Synthese • Rijmen • Letterkennis • Letter-woord-zin
Februari	Zorgrooster aanpassen n.a.v. observaties en schoolbespreking	Oudergesprekken: advies om op speelse manier de thuisomgeving taliger te maken Bij blijvende uitval adviseren we logopedie.
April	Observaties bijhouden voor KIIJK-registratie	
Mei/ Juni	KIIJK! Observatie instrument + - lettertoets - synthesesoets - analysetoets	<ul style="list-style-type: none"> • Analyse • Synthese • Rijmen • Letterkennis • Letter-woord-zin

Toetskalender groep 3 t/m 8 IKC De Tichelaar

Maand	Groep 4 t/m 8	Bijzonderheden
Augustus/ September	Zorgplanning maken en uploaden cloud	
Oktober/November	Herfstsignalering (AVI) Let op: groep 7 alle kinderen AVI opnieuw afnemen Groep 3 aanvankelijk leesmethode: - letters dictee - woordlezen - tekst lezen - AVI (in geval van voorsprong) DMT (alleen bij kinderen in het dyslexietraject in ON 2 of ON 3) Zorgrooster aanpassen n.a.v. observaties en herfstsignalering	
Januari	AVI – A versie (2018)	Invoeren in Parnassys
Let op: compensatie-mogelijkheden voor IIn met dyslexie!	DMT 2018	Afname DMT alle leerlingen groep 3-4 Risicoleerlingen van groep 5-8 (leerlingen die achter lopen op AVI gebied) Leerlingen die op spelling een E- score laten zien
	Cito Spelling	In Parnassys invoeren Analyse maken van IV en V kinderen
Februari	Zorgrooster aanpassen n.a.v. observaties en schoolbespreking	

Maart	Groep 3: lentesignalering (zie Lijn 3)	
	AVI alle groepen	
Juni	Zorgrooster aanpassen n.a.v. observaties en schoolbespreking.	
Let op: compensatiemogelijkheden voor IIn met dyslexie!	AVI – B versie (2018)	In Parnassys invoeren
	DMT 2018	Afname DMT alle leerlingen groep 3-4 Risicoleerlingen van groep 5-8 (leerlingen die achter lopen op AVI gebied) Leerlingen die op spelling een E- score laten zien
	Cito Spelling	In Parnassys invoeren Analyse maken van IV en V kinderen

AVI- afname

Let op! Plan in januari bij **alle kinderen** de A- versie in en in juni de B- versie.

Haalt een kind de toets, kies dan de volgende toets van dezelfde versie. (Je gaat toetsen vanaf het eerste niveau na het hoogste behaalde niveau. Dus bij januari staat in het Parnassys E4-beheersing. Dan is de eerste toets die je afneemt M5, versie A. Voer de hoogst behaalde toets in Parnassys, bij meerdere toetsen behaald weten we dat deze dus ook op dat moment behaald zijn.

Dyslexie ondersteuning tijdens Cito toetsen

Algemeen	- Extra tijd -Speciale toets bijv. E4M5 toets kan in overleg worden ingezet bij inzet eigen leerlijnen. -Toets in meerdere delen afnemen (bijv. 3 of 4 keer i.p.v. in 2 keer) - Werken in het opgavenboekje Deze ondersteuning geldt ook tijdens de methodetoetsen.
AVI	- Vergroten van A4 naar A3 (bij wens vanuit de leerling)
Spelling	- Mogelijk laten typen ipv schrijven (let op spellingscontrole uitzetten)
Begrijpend lezen	Toets voorlezen, altijd in overleg met IB-er. Bij meer dan 1,5 jaar leesachterstand.
Rekenen	Digitaal afnemen via computer met koptelefoon.

Bijlage 2: Extra informatie vroegtijdig signaleren van (latere) leesproblemen groep 1 en 2.

Aanvulling:

Kleuters die niet toe zijn aan lezen, hebben interventies nodig om te zorgen dat ze geïnteresseerd raken. Wat we uit onderzoek weten is dat kleuters daarvoor een rudimentair inzicht nodig hebben in het verband tussen spreken en schrijven (het alfabetisch principe). Dit inzicht ontstaat vanuit (beginnende) integratie van letterkennis in de (tot dan toe grotendeels onbewuste) fonologische kennis (Ehri, 1989). Dit rudimentaire inzicht komt nooit vanzelf. Kinderen die dit inzicht zo maar lijken te hebben, blijken daarbij thuis al dan niet bewust sterk ondersteund te worden (Sénéchal & Lefevre, 2002). Kinderen die dit rudimentaire inzicht niet door ‘speels thuisonderwijs’ krijgen, zullen het op

school aangeboden moeten krijgen. Dat is de enige manier waarop we de verschillen tussen kinderen kunnen verkleinen. Als we juist deze kinderen als school in de steek laten, leidt dat tot vertraagde leesleerprocessen in groep 3 en verder. Dit kan ernstige consequenties hebben voor de schoolcarrière van deze kinderen. Immers: als je de aanvang van het lezen vertraagt, houdt een kind dat lezen trager leert minder tijd over om alsnog te leren lezen. Interventie in groep 2 op het vlak van letters en leeshandeling loont en kan in veel gevallen hardnekkige problemen op het vlak van het leestempo en daaruit voortvloeiende dyslexie voorkomen (Coyne et al., 2004; Scanlon & Vellutino, 1997; Snow, Burns, & Griffin, 1998; Torgesen, 2004). Langer wachten door bijvoorbeeld doubleren in groep 2, heeft helaas juist niet dit effect (Luyten, Staman & Visscher, 2013; Roeleveld en van der Veen, 2007; Waiting rarely works, 2004).

Dyslexie en spraaktaalproblemen

Ook zijn spraaktaalproblemen, waaronder het slecht uitspreken van woorden, moeite met het maken van zinnen, articuleren en een trage spraakontwikkeling risicofactoren. Er bestaat namelijk een duidelijk verband tussen taalvaardigheden en leesvaardigheden. Een groot aantal van de leesproblemen is toe te schrijven aan taalproblemen.

Uit onderzoek van Catts (1999) bleek dat 73% van de slechte lezers in groep 4 problemen had met de spraak- en taalontwikkeling als kleuter. Ander onderzoek van Catts concludeert, dat kinderen met spraak-/taalproblemen een vijf keer zo groot risico lopen om leesproblemen te ontwikkelen.

Problemen op het gebied van de mondelinge taalvaardigheid hebben een negatieve invloed op het fonemisch bewustzijn. Een minder goed ontwikkeld fonemisch bewustzijn is weer negatief van invloed op het leren lezen. Binnen de mondelinge taalvaardigheid speelt ook de woordenschat een grote rol. Kennis van het woord, is noodzakelijk voor het direct kunnen herkennen van die vorm. Kleuters met een zwakke woordenschat hebben daarom extra aandacht nodig. Niet alleen om het (latere) technisch lezen te faciliteren, maar ook voor het bevorderen van taalbegrip.

Beperkte verbale interactie thuis en in de omgeving vormen een ernstig risico voor onderwijsachterstanden, vooral bij lezen.

Dyslexie en fonemisch bewustzijn

Het is verstandig om leerlingen in de gaten te houden die moeite hebben met activiteiten die een beroep doen op het fonologisch en fonemisch bewustzijn:

- Auditieve analyse
- Auditieve synthese
- Foneemmanipulatie: het verklanken van een woord als bepaalde klanken worden weggelaten of toegevoegd. Bijvoorbeeld: als van het woord 'som' de 's' weggehaald wordt, welk woord houden we dan over?
- Foneemidentificatie: een bepaalde klank herkennen in een woord. Een voorbeeld is: op welk plaatje is een woord dat begint met de 's' van 'som' te zien?

Naast moeilijkheden met bovenstaande activiteiten, kunnen leerlingen die eind groep 2 weinig letters kennen (de letter-klankkoppeling komt niet op gang) in groep 3 problemen krijgen met het aanvankelijke leesproces.

- Buiten de bovenstaande bevindingen geven leerkrachten zelf vaak aan dat leerlingen die later leesproblemen krijgen, de volgende kenmerken vertonen:

- Moeite met het onthouden van namen
- Moeilijkheden met het onthouden en oproepen van de dagen in de week.
- Ordeningsproblemen (bijvoorbeeld objecten in een juiste ordening plaatsen)
- Problemen met de woordvinding

Taalbewustzijn

Om voldoende aandacht aan taalbewustzijn (passend bij beginnende geletterdheid) te geven werken we met de map “fonemisch bewustzijn”. *Daarnaast besteden we aandacht aan interactief voorlezen, creatief schrijven (invented spelling) en modelt de leerkracht zijn eigen betekenisvolle schrijfhandeling.*

- Activiteiten die passend zijn bij het thema in de kleuterklas zijn motiverend voor de leerlingen. De volgende opbouw kan worden gehanteerd wat betreft activiteiten:
  - Luisteren
  - Bewustzijn van zinnen en woorden
  - Analyse van klanken in een woord
  - Rijmen (eindrijm)
  - Sorteren van woorden op beginklank
  - Synthetiseren van klanken tot een woord
  - Isoleren van klanken in een woord
  - Een klank in een woord toevoegen, weglaten of vervangen
  - Analyseren van klanken in een woord
  - Letters kunnen benoemen
  - Spelen met letters en het schrijven van bestaande en niet-bestaande woorden;
  - overleggen met andere kinderen over de schrijfwijze van woorden bijvoorbeeld tijdens spelsituaties

Bijbehorende tussendoelen zijn:

Taalbewustzijn

- Kinderen kunnen woorden in zinnen onderscheiden.
- Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.
- Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals bij kin-der-wa-gen.
- Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm ("Pan rijmt op Jan") en later met behulp van beginrijm ("Kees en Kim beginnen allebei met k").
- Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden, zoals bij p-e-n.

Alfabetisch principe

* Kinderen ontdekken dat woorden zijn opgebouwd uit klanken en dat letters met die klanken corresponderen en leggen de foneem-grafeemkoppeling.

* Kinderen kunnen door de foneem-grafeemkoppeling woorden die ze nog niet eerder hebben gezien, lezen en schrijven.

Mondelinge taalvaardigheid

Een goede mondelinge taalvaardigheid is van belang bij het (latere) leren lezen. De rol van de leerkracht hierbij is heel belangrijk. Een leerkracht die de taalontwikkeling van de leerlingen stimuleert,

schept een veilig klimaat, zodat de leerlingen ook graag willen en durven praten. Om te werken aan het verbeteren van de mondelinge taalvaardigheid zijn de volgende drie principes van interactie van belang:

- Taalaanbod: de leerkracht zelf praat veel (in kwalitatief goed Nederlands), verwoordt wat hij/zij zelf doet en wat de leerlingen doen
- Taalproductie: de leerlingen krijgen veel kansen om te praten op eigen initiatief over dingen die zij interessant of belangrijk vinden
- Feedback: de leerkracht herhaalt de taaluitingen van de leerling in een gecorrigeerde vorm. Op die manier krijgen de leerlingen reacties op hun taal

Groninger Minimum Spreeknorm (*Goorhuis-Brouwer, 2004*)

4 jaar:

- eenvoudige enkelvoudige zinnen
- fouten meervoudsvorming en werkwoordvervoegingen zijn acceptabel
- 75-90 % is verstaanbaar

5 jaar:

- Redelijk goed opgebouwde zinnen
- Redelijk lange, ook samengestelde zinnen
- concreet taalgebruik
- vrijwel alles is verstaanbaar

Voorlezen

- Voorlezen draagt bij aan een goede basis voor leren lezen;
- Stimuleert complex taalgebruik en dat is naast alfabetische kennis één van de pijlers waarop de vroege leesontwikkeling steunt; (Bus 2008)
- Leren lezen vereist dat de kinderen de taal in boeken verstaan (Juel, 2006);
- Voorlezen kan ook door middel van digitale prentenboeken of luisterboeken.
- Vergroot woordenschat
- Vergroot het taalbegrip

Overzicht ondersteuningsniveaus

Ondersteuningsniveau	Stap/ in de praktijk	Lezen	Spellen	Stamgroep
Niveau 1 Goed lees- en spellingonderwijs in stamgroepverband.	1. Kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement 2. Juist gebruik van effectieve methodes (Alles -in-1) 3. Gebruik leerlingvolgsysteem	Basisgroep > basisaanbod	Basisgroep > basisaanbod	

<p>Niveau 2 Extra begeleiding in de klas door de leerkracht.</p> <p>Lezen: Uitval bij cito DMT (IV/V) of achterstand in lezen en/of methodetoets onv.)</p> <p>Spelling: Uitval bij cito (IV/V) en/of methodetoets onv.)</p>	<p>4. Vaststellen van potentiële uitvallers en voldoende differentiatie in de klas.</p>	<p>Lijn 3 aanvullend materiaal In stamgroep/ door OA of RT 3 x extra instructie en inoefentijd. Auditieve oef. flitsen hakken en plakken TIB (ter ondersteuning van het leesproces).</p> <p>TIB: zorgt voor integratie spelling en lezen</p>	<p>3 x 20 minuten extra instructie en inoefentijd. Aanvullend materiaal Alles in 1 TIB Het moet meer instructie zijn (of instructie in kleinere stapjes) niet een herhaling van je basisinstructie.</p>	
<p>Niveau 3 Specifieke interventies uitgevoerd door ondersteuning en/of ondersteund door intern begeleider en zorgspecialist.</p> <p>Lezen:</p> <p>Spelling:</p>	<p>5. vaststellen leerlingen met ernstige lees-/spellingsproblemen en instructie individueel of in kleine groepje</p> <p>6. Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid: vermoeden van dyslexie.</p>	<p>Naast basisleesaanbod in de stamgroep.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3 x in de week extra ondersteuning - Door ondersteuner (OA/ RT) - Vastgesteld in plan in Parnassys <p>Materiaal/ methodiek: BOUW! in de stamgroepen 2-3-4 daarna ralfi lezen.</p>	<p>Naast basisspellingsaanbod in de stamgroep.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3 x in de week extra ondersteuning - Door ondersteuner (OA/ RT) - Vastgesteld in plan in Parnassys <p>Materiaal: Taal in blokjes</p>	
<p>Niveau 4 Diagnostiek en behandeling in het zorginstituut bijv. Opdidakt, Marant, RID.</p>	<p>7. Vaststellen van dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek)</p> <p>8. Gespecialiseerde dyslexiebehandeling</p>			
<p>Nazorg traject</p>		<p>Traject van 7 lessen van groeimindset door ondersteuner, met daarnaast ondersteuning van op lezen (RALFI) of</p>		

		spellen (TIB) afhankelijk van welke vorm van dyslexie de leerling heeft.	
--	--	--	--